

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

**EL struktuuritoetuse toetuskeem
„Infoühiskonna teadlikkuse tõstmine“
Kokkuvõte 2017. aastal ellu viidud tegevustest**

Koostas:
Piret Aro
toetuskeemi juht
piret.aro@ria.ee

Euroopa Liidu struktuuritoetuse toetuskeem „Infoühiskonna teadlikkuse tõstmine” (edaspidi ka *toetuskeem*) alustas tegevust 6. juunil 2015, mil majandus- ja taristuminister kehtestas meetme „Nutika teenustetaristu arendamine“ tegevuse „Infoühiskonna teadlikkuse tõstmine”¹ raames toetuse andmise tingimused infoühiskonna teadlikkuse tõstmiseks² (edaspidi ka *toetuskeemi tingimused*). Toetuskeemi rakendusasutus on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM) ning elluviija Riigi Infosüsteemi Amet (RIA).

Toetuskeemi kogumaht on 5 miljonit eurot ja seda rahastatakse EL struktuuritoetusest (sellest 85% ehk 4,25 miljonit eurot Euroopa Regionaalarengu Fondist). Tegevused viiakse ellu vastavalt rakendusasutuse kinnitatud iga-aastasele tegevuskavale aastatel 2015–2023 (abikõlblikkuse periood: 6.6.2015–30.6.2023). Elluviidavate tegevuste tulemusel kasvab riigiasutuste, üksikisikute ja ettevõtjate teadlikkus ning teadmus infoühiskonnast ning kinnistub veelgi Eesti edumeelse e-riigi maine. See omakorda aitab kaasa teenustetaristu nutikale ja turvalisele kasutamisele, toimimisele ning kasutuselevõtule. Toetuskeem lähtub infoühiskonna arengukava 2020 ning struktuurivahendite rakenduskava eesmärkidest ja prioriteetidest.

Toetuskeemi tegevuskava aastateks 2017–2018 kinnitas rakendusasutus ministri käskkirjaga juunikuus³ ning muutis tegevuskava detsembris⁴ (lisati kaks uut projekti ja RIA ettepanekul võeti välja üks projekt ja korrigeeriti osa tegevuste nimetusi, kirjeldusi, maksumusi, ajaraami ja vastutajate nimesid). Aruanne on koostatud lähtuvalt viimasest tegevuskavast.

Koos tegevuskava muudatusega muutis rakendusasutus detsembris sama käskkirjaga ka toetuskeemi eelarve jaotust erinevate tegevuste vahel (suurendas ürituste/koolituste korraldamiseks ettenähtud vahendeid teiste tegevuste jaoks planeeritud vahendite arvelt) ja toetuskeemispetsiifiliste väljundindikaatorite oodatud saavutustasemeid. Muudatus põhines toetuskeemi senise elluviimise kogemusel ja tegelikul vajadusel, lähem info on toodud käskkirja seletuskirjas.

¹ Meetme nr 11.2 tegevus nr 11.2.2 vastavalt struktuuritoetuse seaduse § 12 lõike 3 alusel antud Vabariigi Valitsuse korraldusele „„Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“

² Majandus- ja taristuministri 06. juuni 2015.a käskkiri nr 15-0150 „Toetuse andmise tingimused infoühiskonna teadlikkuse tõstmiseks“

³ Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 16.juuni 2017.a käskkiri nr 1.1-1/17-13

⁴ Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 05.detsembri 2017.a käskkiri nr 1.1-1/17-248

Ülevaade 2017. aasta tegevustest

1. Uuringud ja analüüsid

Aasta jooksul valmis kolm uuringut/analüüsi:

- Veebruarikuus valmis **eID kasutajatoe analüüs**⁵, millest tulenevad ettepanekud eID kasutajatoe paremaks korraldamiseks. Analüüs leidis, et eID kasutajatugi on olnud pigem hästi korraldatud ja toe mahtude vähendamine läbi protsesside optimeerimise annaks vaid nõrga tulemuse. Analüüsi tulemusena tuvastati 22 mõjurit, mis mahtude tekkimist mõjutavad ja töötati välja 24 soovitus nende mõjurite mõju vähendamiseks. Analüüsi tulemusi arvestas RIA muuhulgas uue eID kasutajatoe hanke ettevalmistamisel.
- Novembris valmis **nutiseadmete kasutajate turvateadlikkuse ja turvalise käitumise kordusuuring**⁶, mille peaesmärk oli anda ülevaade 6-aastaste ja vanemate Eestis elavate nutiseadmete kasutajate turvateadlikkusest ja turvalist käitumist puudutavatest aspektidest Eesti elanike suhtes esinduslikus uuringus, võrrelda tulemusi 2014. aastal läbi viidud sarnase uuringu⁷ tulemustega ning analüüsida viimase kolme aasta jooksul toimunud muudatusi elanike nutiseadmete turvalise kasutamise alases teadlikkuses ja käitumises. Kuivõrd uuring tõukus NutiKaitse 2017 algatusest, mida juhtis Vaata Maailma SA, võrreldi uuringu analüüsis muuhulgas nutiseadmete kasutamise vastavust NutiKaitse 2017 algatusel sõnastatud viiele kuldreeglile. Ilmnes, et väiksemate eranditega on säilinud või mõnevõrra paranenud käitumine ja teadlikkus kõigi kuldreeglite suhtes (ekraaniluku kasutamine, paroolide mõtlematu mittejagamine, rakenduste paigaldamine ametlikust poest, nutiseadme tarkvara uuendamine ja mobiil-ID kasutamine), erandina jagatakse ligipääsuinfot ja parooli pisut enam (nt pereliikmete ja sõpradega). Suurimaks probleemiks on jätkuvalt inimeste madal riskitaju, mis on kolme aasta taguse ajaga võrreldes veelgi langenud ja suurenenud on nende nutiseadmete kasutajate osakaal, kes ei tunne end kübermaailmas ohustatuna.
- Eesistumisega seotud tegevuste raames viidi läbi **e-riigi alase ministrite deklaratsiooni sisendite** projekt. Lepingu raames loodi Euroopa Liidu eesistumise raames toimuval EL ministrite mitteametlikul e-riigi teemalisel kohtumisel heakskiidetud e-riigi alase Tallinna deklaratsiooni sisendid: koostati deklaratsiooni mõttepaber, korraldati Brüsselis ümarlaud juhtivate e-riigi ekspertide ja osapooltega saamaks sisendit deklaratsioonile, korraldati *online*-kaasamisprotsess⁸, kaasamaks sisendi saamiseks laiemat ringi osapooli, samuti anti jooksvalt tagasisidet deklaratsiooni tekstile ning korraldati oktoobris eesistumise raames toimunud e-valitsemise konverentsil vastavateemaline paneeldiskussioon.

⁵ Avaldatud RIA kodulehel, otseviide: <https://www.ria.ee/public/toetusskeem/uuringud/eIDkasutajatoeanalyys.pdf> [26.01.2017]

⁶ Avaldatud RIA kodulehel, otseviide: https://www.ria.ee/public/toetusskeem/nuti-uuring2017_aruanne.pdf [26.01.2017]

⁷ Avaldatud RIA kodulehel, otseviide:

https://www.ria.ee/public/Programm/Nutiseadmete_kasutajate_turvateadlikkuse_ja_turvalise_kaitumise_uuring_ARUANNE_2014_LUH12.pdf [26.01.2017]

⁸ Vt <https://ideas4digitalgov.eu/> [26.01.2017]

2. Juhendmaterjalid ja raamistikud

Aasta jooksul toimus **e-Eesti rahvusvahelise maine edendamise tegevuskava**⁹ piloteerimine. Selleks olid 2016. aasta lõpus kokku lepitud prioriteetsed tegevused tegevuskava elluviimise esimeseks aastaks. Märkimisväärsimad tegevused, mis tegevuskava elluviimise esimesel aastal (2017) ellu viidud said, olid rahvusvahelise monitooringu korraldamine ja analüüs ning selle regulaarne tutvustamine seotud osapooltele (juhtrühma liikmetele); e-Eesti maine kõneisikute arendamine (koolituste läbiviimine) ning neile abimaterjalide loomine; e-Eesti olulisemaid valdkondi puudutavate teadmismaterjalide (KKK-d ja faktilehed) loomine ja/või ajakohastamine¹⁰; organisatsioonide omavahelise koostöö tihendamine ja ühise infojagamiskeskonna loomine ja haldamine (sotsiaalmeedia grupp); seotud osapooltele suunatud e-Eesti maine tegevuste uudiskirja loomine ja levitamine. 2017. aasta lõpus e-Eesti maine tegevuskava ajakohastati vastavalt pilootaasta kogemusele ning loodi ajakohastatud tegevuskava elluviimiseks aastatel 2018-2019. Ajakohastatud tegevuskava ja sellest tulenevate tegevuste elluviimise ülesanne anti üle tegevuskava elluviimise koordinaatorirolli ülevõtjale, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusele (EAS), täpsemalt e-Estonia Showroom'ile.

Selle projekti näol oli tegemist ainsa juhendmaterjali/raamistikuga, mis toetuskeemist 2017. aastal ellu viidi. Toetuskeemi tegevuskavas olnud X-tee protokoll standardi ettevalmistamise projekti elluviimiseks korraldati kaks hanget, mis mõlemad ebaõnnestusid (tähtjaks ei saanud ühtegi pakkumust) ning RIA otsustas projektist toetuskeemi tegevuskavas sellisel kujul loobuda.

3. Üritused

2017. aastal toimus toetuskeemist kokku 59 üritust-koolitust, millest võttis osa üle 2900 inimese.

Tark e-riik sarjas toimus kokku 56 üritust ja koolitust. Üle poole üritustest (33 tk) moodustasid koolitused ja koolitusseminarid (infoturbe valdkonna koolitused, koolitused X-tee andmeteenduste/liideste arendajatele, e-Eesti kõneisikute ja IT-juhtide koolitusseminarid). Üks suuremaid Tark e-riik sarja üritusi oli RIA sisustatud konverents „Küberturvalisuse olevik ja tulevik“, mis toimus 26. aprillil. Konverents oli pühendatud 2007. aastal toimunud ulatuslike küberrünnete aastapäevale, konverentsil käsitleti küberrünnete evolutsiooni viimase 10 aasta jooksul ning arenguid ja suundumusi küberpoliitika(te) kujundamisel. Lisaks toimusid juba traditsiooniks saanud X-tee, RIHA, arhitektuurinõukogu, IT juhtide ja küberturbe ekspertide võrgustikuüritused ning mitmed infopäevad, nt eesti.ee, RIHA, X-tee, eID ja usaldusteenuste valdkonnas.

Lisaks Tark e-riik sarjale viidi ellu järgmised üritused:

- **CERT-EE sümposium 2017** toimus Tallinnas Vaba Lava hoones 29.-30. mail RIA sisulisel juhtimisel ja sellel osales üle 260 inimese, kellest üle 140 olid välismaalased. Sümposiumi näol on tegemist traditsiooniks saanud iga-aastase üritusega, mis toob kokku küberturbe eksperdid kõikjalt maailmas.
- **E-valitsemise konverents** leidis aset ajavahemikul 4.-6. oktoobril Tallinnas Eesti ELi Nõukogu eesistumise raames ja koosnes mitmest MKMi sisulisel juhtimisel korraldatud

⁹ Materjalid on üleval RIA kodulehel <https://www.ria.ee/ee/e-estii-maini-edendamine.html> [26.01.2017]

¹⁰ Materjalid avaldatud EASi lehel <https://e-estonia.com/toolkit/> [26.01.2017]

külgnevast üritusest: 4. oktoobril kohtusid riikide CIOd¹¹, 5. oktoobril korraldati Maarjamäe lossis ministrite ja CIO-de pidulik õhtusöök, millega samaaegselt leidis Mustpeade majas aset konverentsikülastuste tervitus-vastuvõtt; 6. oktoobril toimusid Kultuurikatlas kui Eesti EL eesistumise ametlikus sündmuste toimumispaigas paralleelselt ministrite kohtumine "Ministerial meeting" ja konverents "Ministerial eGovernment Conference"¹². Üritustel osales vähemalt 480 inimest.

- 19.-20. oktoobril viidi Justiitsministeeriumi poolt korraldatud eesistumise konverentsi "Future-Justice" paralleelüritusena Kultuurikatlas läbi **e-õiguskeskkonna valdkonna ideehäkaton "Idea Garage: e-Justice"**¹³, mille eesmärk oli leida valdkonna aktuaalsetele probleemidele sobivaid IKT-lahenduste ideid ning luua ürituse jooksul ideedest klikatavad prototüübid. Ideehäkatonil osales 67 inimest ja selle tulemusel arendati 4 ideed – DraftHUB, Leagle, Peter the LawBot ja Eurovisor, millega jõuti visuaalsete prototüüpideni. Esimese koha auhinna võitis Eurovisor ning konverentsi publiku lemmikuks osutus DraftHUB.

Aasta lõpu seisuga oli käimas ka uue RIHA koolituste projekt, kus valmis ühe testgrupi peal läbi testitud koolitusmaterjal (koolitused toimuvad 2018-2019) ja tehti 2018. aastal toimuvate ürituste-koolituste ettevalmistusi.

4. Teavitustegevused

Aasta jooksul jõudis lõpule neli teavitusprojekti. Eesistumisse panustas otseselt kaks videoprojekti: juulis valmis **andmete vaba liikumist tutvustav video**¹⁴, mida MKM kasutas 17. juulil toimunud eesistumise konverentsil "The Digital Single Market Conference"; septembris valminud **Eesti küberturvalisuse arengut 2007-2017 käsitlevat videot**¹⁵ kasutas RIA 15. septembril aset leidnud eesistumise konverentsil "EU Cyber Security Conference 2017". Mõlemast videost on valminud nii pikad kui lühikesed versioonid, mis on universaalselt kasutatavad (ja teadaolevalt ka kasutatud) kohtumisel, konverentsidel jms. Videomaterjalide loomine jätkub 2018. aastal: valmimas on e-Eesti üldine tutvustav video, samuti kuulutati 2017. aastal välja hange Eesti e-tervise lugu tutvustava video loomiseks ja tootmiseks.

Koostöös NutiKaitse 2017 algatusega viidi lõpule **nutiseadmete turvalise kasutamise teavituskampania**¹⁶. Teavituskampania viidi läbi kaheosalisena, kus esimene osa toimus oktoobris 2016 ning teine osa mais 2017. Kampania tugines viie põhilise nutiturvalisuse sõnumi levitamisele (NutiKaitse 2017 partnerite vahel kokku lepitud) ja selle tulemusel toodi nutiturvalisuse teema rohkem avalikkuse ette, kampania aitas teadvustada nutiseadmetega seonduvaid riske ja propageerida nutiseadmete turvalise kasutamise praktikaid. Kampania teise osa keskmes olnud nutiseadmete turvalise kasutamise testi (testi täitis pea 12 000 inimest) täitis veatult 71% testis osalejatest ning kampania II osa lõpus PR-tegevuste ühe osana läbiviidud kolme küsimusega omnibus-uuring näitas, et nutiseadmete turvalise kasutamise praktika on levinud: 90% inimestest

¹¹ Vt ka <https://www.eu2017.ee/et/political-meetings/cio-de-kohtumine> [26.01.2017]

¹² Vt ka <https://www.eu2017.ee/et/political-meetings/e-valitsuse-konverents> [26.01.2017]

¹³ Vt ka <http://garage48.org/events/e-justice> [26.01.2017]

¹⁴ Videod avaldatud mh ka RIA YouTube'is: <https://www.youtube.com/watch?v=6jKQw1DP-0A> (inglisekeelne subtiitritega lühem video) ja <https://www.youtube.com/watch?v=dSu0wNpHKWQ> (inglisekeelne pikem video eestikeelsete subtiitritega) [26.01.17]

¹⁵ Videod avaldatud mh ka RIA YouTube'is: <https://www.youtube.com/watch?v=68yIvWFF3a0> (inglisekeelne subtiitritega pikem video) ja <https://www.youtube.com/watch?v=BGYt3IYtses> (inglisekeelne subtiitritega lühem video) [26.01.17]

¹⁶ Vt ka <http://nutiturvalisus.ee/> [26.01.2017]

väitis end kasutavat nutiseadmetel parooli ja ekraanilukke ning 62% väitis, et ei ole oma parooli kellegagi jaganud. Need tulemused lähevad suurusjärguliselt kokku ka novembris 2017 valminud mahuka nutiseadmete kasutajate turvateadlikkuse ja turvalise käitumise kordusuuringuga (vt info eespool), mille kohaselt 82% täiskasvanutest kasutab ekraanilukku ning 58% ei ole oma parooli jaganud. Omnibus-uuringule tuginedes jäi endiselt murekohaks paroolikaartide laialdane kasutamine turvaliste autentimisvahendite asemel – ka see tulemus toetab novembrikuus valminud uuringust selgunud tõsiasja, et inimestel on nutiseadmete kasutamisel endiselt madalat riskitaju. Kampaniat läbi viinud lepingupartner Tank Grupi AS tõi välja, et kuna käitumismuudatuste esilekutsumine on aeganõudev protsess, siis tuleks nutiturvalisuse teadlikkuse tõstmise teavitustegevustega kindlasti jätkata. Nutiseadmete kasutajate turvalise käitumise ja turvateadlikkuse uuringu tulemused (vt eespool) annavad aluse väita, et viis põhilist sõnumit ehk kuldreeglit on sihtrühmades kinnistunud.

Detsembrikuus lõppes riigiportaal eesti.ee kommunikatsioonistrateegia loomine. Projekti eesmärk oli aidata riigiportali kommunikatsioon mõtestada terviklikuks strateegiliseks lähenemiseks ning luua eeldused, et sihtrühmadele suunatud kommunikatsioon oleks optimaalne, sihipärane ja õigeaegne. Loodud kommunikatsioonistrateegia dokument sisaldab kommunikatsiooni lähteotsustusi kirjeldust, sõnumi loomise lähtealuseid erinevate sihtrühmade jaoks, praktilisi juhiseid kommunikatsioonitegevuste elluviimiseks ning piloot-kommunikatsiooniplaani.

Lisaks algatati veel üks teavituspõhine projekt: 2017. aastal läbiviidud hanke tulemusel sõlmitakse 2018. aasta alguses kolmeaastane leping avaandmete valdkonna edendamiseks.

Tekkinud probleemid ja nende lahendamiseks kasutusele võetud lahendused

Suuremaid probleeme toetuskeemi elluviimisel ei ole tekkinud, väiksemad probleemid on lahendatud konkreetsete projektide ja lepingute raames.

Jätakuvalt on probleemiks inimeste üritustel osalemise ebaühtlus. Kuna üritused on osalejatele tasuta, ei võeta oma registreerimise tühistamist tõsiselt (kas ei tulda kohale või tühistatakse registreering liiga hilja), samuti on osal inimestest kombeks tulla üritustele eelregistreerimata. Ehkki üritustel ja koolitustel osalemise protsent ei ole madal (on peaaegu 90%), siis murekoht on selle protsendi kõikumine (2017. aastal 57 ja 115 protsendi vahel), mis teeb eelkõige keeruliseks toitlustusega (teatud ürituste puhul ka majutusega) seotud teenuste tellimise. Kahjuks ei ole sellele probleemile endiselt ka väga head lahendusi ja kasutatakse jätkuvalt samu meetmeid: toitlustuse arvud üritatakse kinnitada viimasel hetkel ning, kus võimalik, üritab lepingupartner saada alltöövõtjaga kokkuleppele, et tasuta vastavalt tegelikult osalevate inimeste arvule; planeerimisel vaadatakse üle varasema sarnase ürituse osalusprotsendid, et prognoosida osalejate käitumist; tehakse täiendavat teavitust ja üritatakse suurendada inimeste teadlikkust vajadusest registreerumist ja selle tühistamist tõsisemalt võtta.

Tulenevalt MKMi õigusosakonna tähelepanekutest, et varasem toetuskeemi tegevuskava kinnitamine kantsleri poolt ei ole lõpuni õiguspärane, kuivõrd esialgne tegevuskava oli ministri käskkirja lisa, on 2017. aastal tegevuskava kinnitatud ministri käskkirjaga. Ministri käskkirja kooskõlastamine ja kinnitamine aga on osutunud väga aeganõudvaks (nt 25. aprillil algatatud tegevuskava jõudis kinnitamisele 16. juunil) ja paljusid osapooli hõlmavaks protsessiks. Arvestades,

et toetuskeemi tegevuskava on vaja kinnitada üks kord ja muuta vähemalt kaks, vahel ka kolm korda aastas, et eelarvejaotus tegevuste tüüpide kaupa on kinnitatud ministri käskkirjaga ja et sisulisi ettepanekuid tegevuskava kohta viimase tegevuskava ja selle muudatuse kooskõlastamise protsessis ei tulnud ei MKMist seest ega ka kooskõlastusringil eelnõude infosüsteemis, võiks MKM toetuskeemi rakendusasutusena kaaluda protsesside optimeerimise ja halduskoormuse vähendamise eesmärgil tegevuskava kinnitamise volitamist allapoole, näiteks asekancleri tasemele.

Toetuskeemispetsiifilised indikaatorid ja nende täitmine

Toetuskeemispetsiifiliste indikaatorite täitmine seisuga 31.12.2017

Tegevus	Sihttase 2018 lõpuks	Sihttase 2023 lõpuks	Tegelik tase 2017 lõpuks	Jääk (sihttase 2023 - tegelik tase 2017)
Tegevus: Uuringute ja analüüside korraldamine - infoühiskonda puudutavate hindamiste, kontseptsioonide, uuringute ja analüüside korraldamine, läbiviimine ja tulemuste levitamine	6	6	6	0
Tegevus: Juhendmaterjalide ja raamistike väljatöötamine - standardite, raamistike, metoodiliste juhendite ja koolitusmaterjalide väljatöötamine ning levitamine	4	5	4	1
Tegevus: Ürituste korraldamine - koolituste, seminaride, töötubade, infopäevade, konverentside ja kursuste ettevalmistamine, läbiviimine ning tulemuste levitamine	195	220	114 ¹⁷	106
Tegevus: Teavitustegevuste läbiviimine - kommunikatsiooni- ja turunduskampaaniate, teavitustegevuste ja esitluste kavandamine ja läbiviimine	10	14	8	6
Toetuskeemispetsiifiline väljundindikaatorite koondnäitaja: teadlikkuse tõstmiseks ja teavitustegevusteks elluviidud projektide arv	215	245	132	113

Toetuskeemi kulud olid 2017. aastal kokku 1 106 678,16 eurot.

Väljamakseid struktuuritoetusest toimus 2017. aastal kokku summas 993 585,61 (sh osaliselt 2016. aasta kulud) eurot ning 147 868,49 euro ulatuses oli aasta lõpu seisuga sildfinantseeringust tasutud kuludid (toetuse väljamakse toimub 2018. aastal). Sõlmitud hankelepingutelt on tekkinud ja kandmata kohustusi aasta lõpu seisuga summas 436 282,32 eurot, lisaks sellele on üleval töölepingutega seotud kohustused.

Kohustuste ja lepingutega katmata eelarve jääk oli aasta lõpu seisuga 1 738 836,91 eurot.

¹⁷ Kokku 6150 osalejat (alates 2015)